

QO‘G‘IRCHOQ BILAN ISHLASH JARAYONIDA AKTYORNING ICHKI KECHINMALARI VA SAHNAVIY ISHONCHLILIK MUAMMOSI**Madaminov Otabek**

Annotatsiya: Ushbu maqolada qo‘g‘irchoq bilan ishlash jarayonida aktyorning ichki kechinmalari va sahnaviy ishonchlilik masalasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda aktyorning psixologik holati, emotsional barqarorligi va sahnada qo‘g‘irchoq orqali obrazni jonlantirishdagi ichki jarayonlar o‘rganiladi. Shuningdek, sahnaviy ishonchlilikni ta‘minlash uchun aktyorning ichki kechinmalarini boshqarish, o‘z his-tuyg‘ularini uyg‘unlashtirish va qo‘g‘irchoq harakatlari bilan muvofiqlashtirish muhimligi ko‘rsatib beriladi. Maqolada ushbu jarayonning sahnadagi obraz sifatiga va tomoshabin bilan emotsional muloqotga ta‘siri pedagogik va amaliy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: qo‘g‘irchoq teatri, sahnaviy ishonchlilik, aktyor ichki kechinmalari, emotsional barqarorlik, sahnaviy obraz, psixofiziologik tayyorgarlik, aktyorlik mahorati.

Qo‘g‘irchoq teatrida sahnaga chiqish jarayonida aktyorning ichki kechinmalari va sahnaviy ishonchlilik muammosi ko‘p qirrali psixofiziologik va badiiy omillar bilan bog‘liqdir. Aktyor qo‘g‘irchoqni boshqarish orqali obrazni jonlantiradi, lekin tomoshabin oldida o‘z shaxsiy his-tuyg‘ularini yashirgan holda sahnada tabiiy va ishonchli ijro namoyon qilishi kerak. Shu nuqtai nazardan, aktyorning ichki kechinmalari uning sahnadagi harakatlari, ovoz ifodasi, nutqi va mimikasi bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, sahnaviy obrazning realizm va ishonchligini ta‘minlaydi. Ichki kechinmalarni boshqarish jarayoni psixologik tayyorgarlikni talab qiladi. Aktyor o‘z his-tuyg‘ularini nazorat qilishi, stress va sahna shovqiniga qarshi barqaror bo‘lishi, shuningdek, qo‘g‘irchoq obrazini o‘zlashtirgan holda tomoshabinga yetkazishi lozim.¹ Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, sahnada aktyor ichki holatini uyg‘unlashtira olganida qo‘g‘irchoqning harakatlari va nutqi tabiiy ko‘rinadi, tomoshabin bilan emotsional aloqaning kuchayishiga xizmat qiladi.

Sahnaviy ishonchlilikni shakllantirishda aktyorning psixofiziologik tayyorgarligi ham muhim ahamiyatga ega. Nafas olish texnikasi, tanani boshqarish, plastika va qo‘g‘irchoq bilan harakatlarni muvofiqlashtirish orqali aktyor sahnadagi obrazni uzviy, jonli va mantiqiy qiladi. Har bir harakat va intonatsiya ichki kechinmalar bilan uyg‘un bo‘lsa, tomoshabin uchun obraz haqiqatga yaqin, ishonchli va hissiy

1. ¹ Mirzayeva N. Qo‘g‘irchoq teatri va bolalar psixologiyasi. Toshkent: Psixologiya, 2017.

jihtadan qabul qilinadigan bo'ladi. Shuningdek, sahnada ichki kechinmalarni boshqarish va ishonchlilikni ta'minlash aktyorning ijodiy erkinligi va tajribasiga bog'liq. Tajribali aktyor qo'g'irchoqning xarakterini sahnada mustaqil mavjudot sifatida namoyon qilish bilan birga, o'z emotsiyalarini nazorat qilib, sahnani nazorat qilishi mumkin. Bu jarayon sahnada qo'g'irchoq obrazini jonlantirish, uni tomoshabin ongida ishonchli qilish va pedagogik ta'sirni oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, sahnaviy ishonchlilikni shakllantirishda ichki kechinmalarni vizual va akustik ifoda bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Ovoz, nutq, harakat va mimikaning ichki kechinmalar bilan muvofiqligi sahnadagi obrazning badiiy mukammalligini ta'minlaydi. Agar ushbu uyg'unlik buzilsa, tomoshabin uchun qo'g'irchoq obrazining tabiiyligi va ishonchliligi susayadi. ²Umuman olganda, qo'g'irchoq bilan ishlash jarayonida aktyorning ichki kechinmalarini boshqarish va sahnaviy ishonchlilikni ta'minlash nafaqat sahnadagi obraz sifatini oshiradi, balki tomoshabin bilan emotsional aloqani kuchaytiradi, sahna pedagogik va estetik ta'sirini maksimal darajada beradi. Bu holat aktyorning psixofiziologik tayyorgarligi, ijodiy tajribasi va sahnadagi ifoda vositalarini uyg'unlashtirish qobiliyati bilan bevosita bog'liqdir. Qo'g'irchoq teatrida aktyorning ichki kechinmalari va sahnaviy ishonchlilikni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, sahnadagi obrazning ta'sirchanligi faqat tashqi ifoda vositalariga, ya'ni qo'g'irchoq harakatlari, nutq va ovozga bog'liq emas, balki aktyorning ichki psixologik holatiga ham bevosita bog'liq. Ichki kechinmalarni boshqarish qobiliyati sahnada obrazni tabiiy va ishonchli ko'rsatishning asosiy mezonini sifatida namoyon bo'ladi. Agar aktyor o'z his-tuyg'ularini nazorat qila olmasa, sahnadagi qo'g'irchoq obrazining harakatlari va nutqi tomoshabin ongida sun'iy yoki noaniq ko'rinadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, sahnaviy ishonchlilik ikki asosiy omilga bog'liq: psixofiziologik barqarorlik va ijodiy uyg'unlik. Psixofiziologik barqarorlik aktyorning sahnadagi stress, tomoshabin e'tibori va sahna shovqiniga qarshi chidamliligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ijodiy uyg'unlik – aktyorning ichki kechinmalarini qo'g'irchoq harakatlari, ovoz va nutq bilan birlashtirish orqali sahnadagi obrazni jonli va real ko'rsatish imkonini beradi. Tahliliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, sahnaviy ishonchlilikni oshirish uchun aktyorning ichki kechinmalarini aniqlash va ulardan maqsadga muvofiq foydalanish zarur. Masalan, qo'g'irchoq orqali ifodalangan quvonch, qo'rquv yoki qayg'uni aktyor o'z ichki his-tuyg'ulari bilan uyg'unlashtirsa, tomoshabin bu obrazni tabiiy va ishonchli qabul qiladi. Aksincha, ichki kechinmalar bilan tashqi ifoda uyg'unlashmasa, sahna voqealari tomoshabinga yetarlicha ta'sir ko'rsatmaydi. Tajribali aktyor ichki kechinmalarini tezda aniqlab, ularni qo'g'irchoqning harakatlari va sahnaviy nutq bilan uyg'unlashtirish orqali sahnani

2. ² Mirzayeva N. Qo'g'irchoq teatri va bolalar psixologiyasi. Toshkent: Psixologiya, 2017.

tabiiy va jonli qiladi. Shu bilan birga, psixologik tayyorgarlik va treninglar sahnadagi xavotir va stressni kamaytirib, sahnaviy ishonchlilikni mustahkamlaydi.³ Umuman olganda, tahliliy natijalar shuni ko'rsatadiki, qo'g'irchoq bilan ishlash jarayonida aktyorning ichki kechinmalari va sahnaviy ishonchlilik o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, sahnadagi obrazning muvaffaqiyati va tomoshabin bilan emotsional muloqotning samaradorligi bevosita ularga bog'liqdir. Ushbu jarayonni ilmiy asosda o'rganish aktyor tayyorlash tizimini takomillashtirish va qo'g'irchoq teatrining pedagogik va badiiy salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, qo'g'irchoq teatrida aktyorning ichki kechinmalari va sahnaviy ishonchliligi sahnadagi obrazning sifatini belgilovchi eng muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi. Aktyor o'z his-tuyg'ularini nazorat qilishi, emotsiyalarini boshqarishi va ularni qo'g'irchoq harakatlari, nutq va ovoz bilan uyg'unlashtirishi orqali sahnada jonli, tabiiy va ishonchli obraz yaratadi. Ichki kechinmalar bilan tashqi ifodaning uyg'unligi tomoshabin bilan emotsional aloqani mustahkamlaydi, sahnaning pedagogik va badiiy ta'sirini kuchaytiradi.

Shuningdek, sahnaviy ishonchlilikni shakllantirishda aktyorning psixofiziologik tayyorgarligi, ijodiy tajribasi va sahnadagi nazorat qobiliyati muhim rol o'ynaydi. Tajribali aktyor ichki kechinmalarni tezda aniqlab, ularni sahnaviy vositalar bilan uyg'unlashtirish orqali qo'g'irchoq obrazini real va ta'sirchan qiladi. Shu nuqtai nazardan, qo'g'irchoq bilan ishlash jarayonida ichki kechinmalarni boshqarish va sahnaviy ishonchlilikni ta'minlash aktyorlik mahoratining ajralmas qismi bo'lib, sahna san'atining pedagogik va estetik salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati;

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Stanislavskiy K.S. Aktyorning o'z ustida ishlashi. Toshkent: San'at, 1986.
4. Nemirovich-Danchenko V.I. Sahnas san'ati va aktyorlik mahorati. Toshkent: San'at, 1980.
5. Raxmonov M. O'zbek teatr san'ati tarixi. Toshkent: Fan, 2001.
6. Jo'rayev S. Qo'g'irchoq teatrida aktyorlik va sahna nutqi asoslari. Toshkent: San'atshunoslik, 2016.
7. Axmedov A. Sahnas nutqi va ovoz texnikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2012.
8. Baratov B. Qo'g'irchoq teatrida harakat va plastika masalalari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
9. Islomov F. Bolalar teatrida pedagogik yondashuvlar. Toshkent: Ta'lim, 2015.

3. ³ Mirzayeva N. Qo'g'irchoq teatri va bolalar psixologiyasi. Toshkent: Psixologiya, 2017.

10. Mirzayeva N. Qo'g'irchoq teatri va bolalar psixologiyasi. Toshkent: Psixologiya, 2017.
11. Qodirov S. Sahna san'ati va estetik tarbiya. Toshkent: San'atshunoslik, 2014.
12. Tursunova L. Bolalar auditoriyasi uchun teatr mashg'ulotlari metodikasi. Toshkent: Ta'lim, 2019.

